

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Στερεότυπα Γύρω από την Εγκληματική Δραστηριότητα:
Η Περίπτωση της Κρήτης.**

**Stereotypes Surrounding Criminal Activity: The Case of
Crete.**

Ελευθερία Κόκκινου (3820002)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Καλατζής Κωνσταντίνος, Επίκουρος καθηγητής

Βόλος, Ιούνιος 2024

Ευχαριστίες.

Θεωρώ υποχρέωση μου να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν στην εκπόνηση αυτής της ακαδημαϊκής εργασίας. Αρχικά, για την συνεργασία μας και την καθοδήγηση που μου παρείχε, οφείλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας εργασίας, τον Κωνσταντίνο Καλαντζή. Στην συνέχεια, θα ήθελα να ευχαριστήσω για την ψυχολογική υποστήριξη τους φίλους μου, αλλά και τον γάτο μου. Τέλος, ευχαριστώ προκαταβολικά για τον χρόνο του, όποιον θελήσει να διαβάσει την εργασία μου.

Περίληψη.

Στην παρούσα εργασία αναλύονται μορφές εγκληματικής δραστηριότητας που είναι στερεοτυπικά συσχετισμένες με την περιοχή της Κρήτης. Ξεκινώντας με γενικά στοιχεία αναφερόμενα στην χρήση των στερεοτύπων στην ανθρωπολογική έρευνα, οδηγούμαστε σε ερωτήματα σχετικά με το ποιος δημιουργεί τα στερεότυπα. Έπειτα, αναλύονται οι μορφές εγκληματικής δραστηριότητας στις οποίες γίνεται λόγος, καθώς και μερικά ιστορικά στοιχεία για το που ή πως αυτές ξεκίνησαν. Στην συνέχεια, αναλύεται η σχέση των στερεοτύπων αυτών με την ιδέα που έχουν για την Κρήτη άτομα που την επισκέπτονται: Τι περίμεναν να δουν στο νησί; Ποια είναι η αντίδρασή τους σε αυτό που εν τέλει βλέπουν; Έχει κάποια σχέση με τις προσδοκίες τους; Πως χαρακτηρίζεται η συμβίωση και η αλληλεπίδραση τους με τους ντόπιους; Τέλος, γίνεται αναφορά στις αναπαραστάσεις της Κρήτης, και στον τρόπο με τον οποίο αυτές προωθούν μία εικόνα του παρελθόντος, συμβάλλοντας έτσι στην διαιώνιση της συγκεκριμένης εικόνας για την Κρήτη.

Λέξεις κλειδιά: Κρήτη, στερεότυπα, εγκληματική δραστηριότητα, χρήση όπλων, ναρκωτικά, βεντέτα, χασίς, εμπόριο, αναπαραστάσεις.

Abstract.

This paper analyses forms of criminal activity that are stereotypically associated with the region of Crete. Starting with general elements referring to the use of stereotypes in anthropological research, we are led to questions about who creates the stereotypes. Then, the forms of criminal activity referred to are analyzed, as well as some historical data on where or how they started. Next, the relationship between these stereotypes and the idea of Crete held by people visiting the island is analyzed: What did they expect to see on the island? What is their reaction to what they ultimately see? Does it have any relation to their expectations? How is their symbiosis and interaction with the locals characterized? Finally, reference is made to representations of Crete, and the way in which they promote an image of the past, thus contributing to the perpetuation of a particular image of Crete.

Key words: Crete, stereotypes, criminal activity, drugs, use of guns, blood feud, hashish, trade, representation

Περιεχόμενα.

Τα στερεότυπα στην ανθρωπολογική έρευνα	6
1.1. Πως παράγονται τα στερεότυπα;.....	7
2.0. Στερεοτυπικές μορφές εγκληματικής δραστηριότητας στην Κρήτη : Η κρητική βεντέτα	9
2.1. Στερεοτυπικές μορφές εγκληματικής δραστηριότητας στην Κρήτη : Η νόμιμη και μη χρήση όπλων	11
2.2. Το εμπόριο όπλων στην Κρήτη και η παράνομη οπλοκατοχή	11
2.3.1. Τα ναρκωτικά στην Κρήτη	12
2.3.2. Το εμπόριο ναρκωτικών στην Κρήτη	13
3.0. Τα στερεότυπα και η σχέση τους με την ιδέα των τουριστών για τον τόπο	14
3.1. Οι προσδοκίες των τουριστών: το παράδειγμα των Σφακιών.....	14
3.2. Οι ντόπιοι και η στάση τους απέναντι στις προσδοκίες των τουριστών.....	15
4.0. Συσχέτιση αναπαραστάσεων και στερεοτύπων: Οι αναπαραστάσεις της Κρήτης..	16
4.1. Τηλεόραση, λογοτεχνία και κινηματογράφος.....	16
4.2. Φωτογραφικές αναπαραστάσεις.....	17
5.0. Συμπεράσματα	19
6.0. Βιβλιογραφία.....	20

Τα στερεότυπα στην ανθρωπολογική έρευνα

Τα στερεότυπα αποτελούν «μία σταθερή, συχνά απλοϊκή γενίκευση για μία συγκεκριμένη ομάδα ή κατηγορία ανθρώπων [...] Αυτά τα στερεότυπα είναι συχνά αρνητικά και μη κολακευτικά και μπορεί να υποκρύπτουν προκαταλήψεις και διακρίσεις. [...] Ένα στερεότυπο πρέπει να είναι ένα ευρέως κοινό σύνολο πεποιθήσεων, ενισχύοντας έτσι περαιτέρω το γεγονός ότι κάποιος βαθμός ακρίβειας είναι συχνά εμφανής.» (Cardwell 1999). Σε κάθε εθνικό/ εθνοτικό σύνολο τα στερεότυπα διαμορφώνονται μέσα από διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζονται από ειρωνικά στοιχεία. Από το ευρύτερο αυτό σύνολο οι διαφοροποιήσεις είναι γενικά αποδεκτές. Για να κατανοήσει κανείς την δομή και την λειτουργία των ευρύτερων εθνοτικών συνόλων πρέπει να λάβει υπόψη του την διαφοροποίηση την οποία οι υποκατηγορίες αυτών δημιουργούν (Chock 1987).

Στο έργο της «The Irony of Stereotypes : Toward an Anthropology of Ethnicity», η Phyllis Pease Chock αναλύει την ειρωνεία στην χρήση των στερεοτύπων στην κλάδο της ανθρωπολογίας, και συγκεκριμένα, συζητά με Έλληνες της Αμερικής (σελίδες 348-360) σχετικά με την καταγωγή τους. Παρουσιάζει αποσπάσματα από τέσσερις διαφορετικές συνεντεύξεις που πραγματοποίησε με Έλληνες δεύτερης γενιάς οι οποίοι είναι παιδιά Ελλήνων που μετανάστευσαν στην Αμερική. Σε όλες τις συνεντεύξεις, είναι εμφανής η χρήση ειρωνικών στερεοτύπων γύρω από την ελληνική τους ταυτότητα. Στις συνεντεύξεις γίνεται λόγος για τους Έλληνες γενικά, για τους Έλληνες που κατοικούν στην Ελλάδα, αλλά και για τους Κρητικούς. Για κάθε μία από αυτές τις υποκατηγορίες, οι συνεντευξιζόμενοι μιλούν μέσα από την χρήση στερεοτυπικών εικόνων για κουλτούρες που δεν έχουν βιώσει.

Στα αποσπάσματα των συνεντεύξεων παρατηρούμε πως το ευρύτερο στερεότυπο το "Έλληνα" διαφέρει για τους Έλληνες της Ελλάδας και για τους Έλληνες της Αμερικής. Οι Έλληνες που κατοικούν στην Ελλάδα έχουν συσχετίσει τον εαυτό τους με τον αρχαίο πολιτισμό και περιμένουν σε μεγάλο βαθμό να τους βλέπουν με τον ίδιο τρόπο και οι Έλληνες της Αμερικής. Αυτοί όμως, βλέποντας τους άλλους Έλληνες που ζουν στην Αμερική έρχονται αντιμέτωποι με έναν διαφορετικό τρόπο ζωής, διαφορετικό από αυτόν που οι Έλληνες της Ελλάδας παρουσιάζουν. Αυτό τους οδηγεί στην δημιουργία νέων, πιο "ειρωνικών" στερεοτύπων («ο Έλληνας που έχει το γωνιακό εστιατόριο»).

Όταν έγινε αναφορά στην Κρήτη, τα συνεντευξιζόμενα άτομα μίλησαν πάλι με βάση στερεοτύπων που διαφέρουν από την γενικότερη εικόνα της κατηγορίας του Έλληνα.

«-Από ότι καταλαβαίνω η Κρήτη ήταν πάντα η πιο αμόρφωτη – δεν θα έλεγα η πιο βάρβαρη , αλλά υποθέτω ότι θα μπορούσες να το πεις ήπια – από όλες τις περιοχές της Ελλάδας...

-Παρωχημένοι...

- Ναι, και σκληροί! Και οι άνθρωποι είναι πολύ σκληροί. Έχουν πολύ ισχυρές στάσεις ... Είτε είναι καλό είτε είναι κακό. » (μεταφρασμένο από τα αγγλικά)

Ο όρος-ομπρέλα «Έλληνας», παρόλο που περιλαμβάνει την υποκατηγορία των Κρητικών, αυτοί διαχωρίζονται έντονα στερεοτυπικά από τις υπόλοιπες υποκατηγορίες. Η Κρήτη παρουσιάζεται διαφορετικά στερεοτυπικά ως υποκατηγορία των Ελλήνων. Οι Κρητικοί, στα μάτια των συνεντευξιαζόμενων είναι ‘παλιομοδίτες’, οπισθοδρομικοί και οριακά αμόρφωτοι. Αυτό έρχεται σε έντονη αντιδιαστολή με την εικόνα του μορφωμένου Έλληνα. Σημαντικό εδώ είναι να αναφερθεί πως οι συνεντευξιαζόμενοι έχουν διαμορφώσει την εικόνα αυτή μέσα από αναπαραστάσεις των Κρητικών στον κινηματογράφο, χωρίς να αναφέρουν πως οι ίδιοι έχουν επισκεφτεί την Κρήτη. Ακόμα και έτσι όμως παρατηρούμε πως η ειρωνική στερεοτυπική εικόνα των Κρητικών διαφέρει από αυτή της υπόλοιπης Ελλάδας, οριακά σαν να μην ανήκει στην Ελλάδα.

1.1.Πως παράγονται τα στερεότυπα;

Παρόλο που η χρήση στερεοτύπων είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον χαρακτηρισμό λαών, κουλτούρων και υποκουλτούρων ιστορικά, θα πρέπει κανείς να εξετάσει και το πώς τα στερεότυπα αυτά προκύπτουν, και πιο συγκεκριμένα, από ποιους δημιουργούνται. Τα στερεότυπα συχνά προκύπτουν από άτομα που δεν έχουν άμεση επαφή με τα άτομα που τα στερεότυπα περιγράφουν. Η Maryon McDonald αναφέρεται σε διάφορες περιπτώσεις λαών οι οποίοι περιγράφονται με την χρήση αρνητικά φορτισμένων στερεοτύπων κατά την διάρκεια της ιστορίας. Από τις αναφορές για την βιαιότητα των Κελτών έως την εικόνα του “άγριου μαύρου”, σε όλη την διάρκεια της ιστορίας μπορούμε να παρατηρήσουμε πως επικρατεί μία τάση χαρακτηρισμού ως “βίαιων” λαών. Παρόλο που υπάρχουν και διαφορετικές αναπαραστάσεις, αυτές δεν παύουν να είναι οι επικρατέστερες. Βλέποντας όμως κείμενα και αναπαραστάσεις του παρελθόντος είναι σημαντικό να παρατηρήσουμε από ποιους γράφτηκαν και δημιουργήθηκαν. Σε μεγάλο βαθμό, οι λαοί, οι κουλτούρες και οι υποκουλτούρες που χαρακτηρίζονται από τέτοιου είδους αρνητικά στερεότυπα δεν μιλούν οι ίδιοι για τους εαυτούς τους. Τα επικρατέστερα ιστορικά κείμενα δεν παύουν να είναι αυτά τα οποία γράφτηκαν από Ευρωπαίους, από λευκούς, από χριστιανούς. Αντίστοιχα, το φαινόμενο της ανάγκης λαών και πολιτισμών να εκπροσωπούν άλλους –ακόμη και να τους κυβερνούν- που χαρακτηρίζονται από τέτοιες στερεοτυπικές απεικονίσεις παρουσιάζεται επιπλέον στο έργο του E. W. Said «Οριενταλισμός» μέσα από αναφορές στα λεγόμενα του Balfour περί της αποικιακής κατοχής των Βρετανών στην Αίγυπτο, όπου ο ίδιος μιλά για την κατάσταση ως κάτι θετικό για την Αίγυπτο, χωρίς όμως να συζητήσει με κάποιον Αιγύπτιο για αυτό. Ισχυρίζεται ειδικότερα πως θα έπρεπε οι Αιγύπτιοι να είναι ευγνώμονες για την κατάσταση αυτή και πως η διακυβέρνηση αυτή οφείλει να συνεχιστεί με ή χωρίς την ευγνωμοσύνη των Αιγυπτίων, ενώ αναφέρεται στην κατάσταση αυτή ως «ευεργεσία» και «καθήκον» (Said 1996). Οι λαοί αυτοί, ως συνέπεια εκπροσωπούνταν από άλλους, οι οποίοι τους στερούν ουσιαστικά την δυνατότητα της αυτό-εκπροσώπησης τους και αυτόματα τους υποβαθμίζει. Ο οριενταλισμός ως φαινόμενο έχει συνδεθεί άμεσα με στερεότυπα γύρω από την ανωτερότητα της Δύσης και τους ρομαντικοποιημένους χαρακτηρισμούς της Ανατολής λόγω της διαφοράς της κουλτούρας της από αυτή της Δύσης. Οι στερεοτυπικοί χαρακτηρισμοί της Ανατολής ως ένα μέρος εξωτικό δεν περιορίζονται σε θετικά στοιχεία. Οι διαφορές μεταξύ των κουλτούρων οδηγού αυτόματα στον χαρακτηρισμό της Ανατολής (ως ενιαίο σύνολο χωρών, και όχι μέσω του διαχωρισμού των χωρών και των πολιτισμών τους,

πράγμα που αποτελεί χαρακτηριστικό του οριενταλισμού) ως βίαιη και πρωτόγονη, πράγμα που οδήγησε στην “ανάγκη” της Ανατολής να μεταδώσει εκεί τις ιδέες της και τον πολιτισμό της. Η παραπάνω στερεοτυπική οπτική αποτέλεσε αφορμή και μία «δικαιολογία» για τις αποικιοκρατικές και ιμπεριαλιστικές προσπάθειες της Δύσης. Τα στερεότυπα αυτά δεν είναι κάτι που αφορά το παρελθόν, διότι συνεχίζουν να διαιωνίζονται μέσω της επανάληψης και της ανανέωσής τους.

Στην περίπτωση της Κρήτης, οι ντόπιοι εκφράζονταν μέσα από ιστορίες, τραγούδια και λογοτεχνικά κείμενα, και σε μεγάλο βαθμό, δημιουργούσαν οι ίδιοι μια εικόνα για τον εαυτό τους σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας. Ο δικός τους χαρακτηρισμός και η στερεοτυπική τους σύνδεση με έναν πιο πρωτόγονο τρόπο ζωής ενδέχεται να οφείλεται στην διαφορά που η δικές τους αναπαραστάσεις είχαν σε σχέση με αυτές της υπόλοιπης Ελλάδας αρχικά, και της Ευρώπης μετέπειτα. Από τοπικές μαντινάδες, παγκοσμίως αναγνωρισμένη λογοτεχνία του 20^{ου} αιώνα, ελληνικές ταινίες έως και τηλεοπτικές σειρές του σήμερα, η Κρήτη παρουσιάζεται στα πλαίσια ενός πιο ‘άγριου’, «κολλημένο» στο παρελθόν προφίλ. Παρά την δυνατότητα δημιουργίας δικών τους αφηγημάτων, η Κρήτη ως τόπος δεν έπαψε ιστορικά να παρερμηνεύεται. Οι Έλληνες προέβαλλαν για την Κρήτη μια διαφορετική εικόνα αγριότητας και παραδοσιακότητας, πράγμα που συνέχισαν να κάνουν και στην συνέχεια επισκέπτες και μελετητές του εξωτερικού. Το αν η εικόνα που προβάλλεται έχει διαφορά από την πραγματικότητα και είναι εξ ολοκλήρου ένα ψευδές προϊόν μυθοπλασίας βασισμένο σε στερεότυπα άμεσα συνδεδεμένα με μορφές εγκληματικής δραστηριότητας στον τόπο δεν είναι το κύριο ζητούμενο όμως. Το βασικό ερώτημα είναι το που βασίζεται η εικόνα αυτή και αν οι Κρητικοί συνεχίζουν να αναπαράγουν μία εικόνα που άλλοι έφτιαξαν γι αυτούς. (Kalantzis 2019)

2.0.Στερεοτυπικές μορφές εγκληματικής δραστηριότητας στην Κρήτη : Η κρητική βεντέτα

Η βεντέτα ως κοινωνικό φαινόμενο έχει ρίζες στην αρχαιότητα και έχει παρατηρηθεί σε διάφορες χώρες εκτός από την Ελλάδα. Στην περίπτωση της Κρήτης όμως, το φαινόμενο αυτό συνέχισε να συμβαίνει μέχρι και τον 20^ο αιώνα, αποτελώντας έτσι ένα σημαντικό μέρος της ιστορίας του νησιού. Το φαινόμενο, λόγω της ιδιαιτερότητάς του, έχει προσελκύσει ιδιαίτερο επιστημονικό ενδιαφέρον από επιστήμονες διαφόρων κλάδων των κοινωνικών επιστημών. Πέρα από την συσχέτιση των συμβολικών αυτών φόνων με την μνήμη, το φαινόμενο της βεντέτας συνδέεται επίσης με την εκδίκηση αλλά και την προστασία. (Τσαντηρόπουλος 2000). Η Κρητική κοινωνία είναι στενά συνδεδεμένη, όπως θα αναφερθεί και παρακάτω με την τιμή, και το φαινόμενο της βεντέτας δεν αποτελεί εξαίρεση. Τα εγκλήματα που διαπράττονται αποτελούν μέρος ενός «εθιμοτυπικού συστήματος αξιών σχετικών με την τιμή» (Tsantiropoulos 2008). Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα εγκλήματα που διαπράττονται στα πλαίσια της διατήρησης της τιμής, αφορούν όχι μόνο την τιμή του ατόμου που διαπράττει το έγκλημα, αλλά και την τιμή όλης του της οικογένειας. Οι ιστορίες παλαιότερων εγκλημάτων και οι αφηγήσεις τους σε άτομα της οικογένειας που αφορούν είναι ο τρόπος μετάδοσης του συστήματος αυτού. Η μετάδοση γίνεται είτε από στόμα σε στόμα, είτε μέσω καλλιτεχνικής έκφρασης που είναι στενά συνδεδεμένη με την κουλτούρα του τόπου. Η έρευνα του Α. Τσαντηρόπουλου μελετά περιπτώσεις φόνων σε περιοχές της Κρήτης που έχουν ως σκοπό να εκδικηθούν τον φόνο κάποιου άλλου ατόμου. Αναλύει τον τρόπο μετάδοσης των ιστοριών αυτών, την αντιμετώπιση τους από την τοπική κοινωνία, αλλά και την ιστορία των ίδιων των ατόμων που διαπράττουν το έγκλημα και της οικογένειάς τους (Tsantiropoulos 2008). Στο έργο του, ο ίδιος ο Αριστείδης Τσαντηρόπουλος αναφέρεται στο παράδειγμα ενός άντρα του οποίου οι συγχωριανοί φρόντιζαν να του υπενθυμίζουν πως είναι υποχρεωμένος να διαπράξει το έγκλημα ακόμη και δημοσίως, σε επίσημες περιστάσεις. Πέρα από την συνεχή πίεση και υπενθύμιση που του ασκούσαν, αναφέρει πως οι συγχωριανοί τον αποκαλούσαν με υποτιμητικά ονόματα («κότα») επειδή δεν είχε διαπράξει ακόμα τον φόνο που "όφειλε" να διαπράξει. Ο φόνος αυτός αποτελούσε εκδίκηση για ένα έγκλημα που διαπράχθηκε χρόνια πριν και γεννηθεί ο προαναφερόμενος άντρας, και όταν εν τέλει διέπραξε τον φόνο, ομολόγησε κατευθείαν, λέγοντας πως είχε εκπληρώσει το «χρέος αίματος» που του αντιστοιχούσε. Η άμεση ομολογία, όπως παρατηρείται και μέσα στην έρευνά του, αποτελεί κοινό στοιχείο των υποθέσεων. Τα άτομα που διαπράττουν τα εγκλήματα ομολογούν αμέσως μετά την σύλληψή τους τις πράξεις τους αλλά και τον λόγο που το έκαναν χωρίς ιδιαίτερη μετάνοια ή ντροπή. Αναφέρονται στα εγκλήματά τους ως κάτι που έπρεπε οπωσδήποτε να συμβεί με σκοπό να προστατευτεί η τιμή της οικογένειάς τους, αλλά και των ίδιων ή να εκδικηθούν τον θάνατο ενός συγγενή τους, τον οποίο όπως και σε αυτή την περίπτωση ενδέχεται να μην είχαν καν γνωρίσει.

Σχετικά με την μετάδοση των ιστοριών αυτών, η τοπική κοινωνία μέσα από την παράδοση της είναι ο κύριος φορέας μετάδοσης του προαναφερόμενου συστήματος. Δεδομένου ότι η Κρήτη, ως γενικότερο ερευνητικό πλαίσιο, αποτελεί ένα μέρος έντονα συνδεδεμένο με την παράδοση και τα έθιμα του παρελθόντος, το "έθιμο" στο οποίο αναφερόμαστε εδώ δεν αποτελεί εξαίρεση. Θρύλοι και ιστορίες που αφορούν εκδικητικούς φόνους μεταδίδονται από γενιά σε γενιά και έχουν ρίζες στον 18ο – 19ο αιώνα. Οι ιστορίες αυτές αποτελούν

σημαντικό κομμάτι της ιστορίας του τόπου και μεταδίδονταν με ύφος τιμητικό ως προς τα άτομα που εκδικούνται τον θάνατο ενός συγγενικού τους προσώπου, καθώς τονίζεται πως «εκπλήρωσε το χρέος του». Κατ' αυτόν τον τρόπο, Οι ιστορίες αυτές αφορούν πάντα περιπτώσεις φόνων αντρών, αλλά μεταδίδονταν από άντρες και γυναίκες εξίσου συχνά και με το ίδιο ύφος. Κατ' αυτό τον τρόπο, τέτοιες περιπτώσεις εγκλημάτων θεωρούνταν φυσιολογικές –αλλά όχι όμως ευχάριστες– από την τοπική κοινωνία. Δεν υπήρχε κάποια μυστικοπάθεια γύρω από την μετάδοση των ιστοριών, αλλά αντιθέτως, αυτές μεταδίδονται σε δημόσιους και ιδιωτικούς χώρους εξίσου. Παρά την εύκολη μετάδοση των ιστοριών αυτών, είναι σημαντικό να παραθέσουμε εδώ πως το παρελθοντικό αυτό φαινόμενο δεν είχε αποκλειστικά θετικό και τιμητικό πρόσημο. Οι ντόπιοι θρηνούσαν τους θανάτους των θυμάτων και είχαν πλήρη γνώση πως το φαινόμενο ήταν μακάβριο και οδηγούσε στον άδικο χαμό αθώων και σε μίση μεταξύ ολόκληρων οικογενειών. Αυτό μπορεί να παρατηρηθεί επίσης στην έρευνα του Κ. Καλαντζή «Tradition in the Frame». Σύμφωνα με τα λεγόμενα Σφακιανών με τους οποίους ο ίδιος συνομίλησε, παρόλο που το φαινόμενο της βεντέτας γι αυτούς χαρακτηρίζεται από αγάπη στην οικογένεια, ταυτόχρονα αναγνωρίζουν πως αυτό οδήγησε στην εγκατάλειψη περιοχών από πολλά άτομα και έχει συμβάλει στην μείωση του πληθυσμού της επαρχίας.

Μέσα από την δημιουργία ιστοριών για τέτοιες περιπτώσεις εγκλημάτων, οι Κρητικοί συγκλίνουν αυτόματα σε ένα πιο βίαιο στερεοτυπικό και, οριακά οπισθοδρομικό, τρόπο ζωής που διαφέρει από το γενικό εθνικό πλαίσιο στο οποίο ανήκουν. Σημαντικό εδώ θα ήταν να σημειωθεί πως οι αφηγήσεις τέτοιων ιστοριών αναπαράγονται πλέον μόνο στα πλαίσια της κοινωνίας, καθώς οι ντόπιοι επιλέγουν να μην αναφέρονται συνολικά στο φαινόμενο της βεντέτας κατά την συνομιλία τους με ξένους και όπως αναφέρει στην έρευνα του ο Α. Τσαντηρόπουλος «η σιωπή που υπάρχει γύρω από αυτήν (την βεντέτα) δεν προέρχεται από άγνοια, αλλά από πλήρη γνώση.» (Τσαντηρόπουλος 2000). Οι υπόλοιποι Έλληνες δημιουργούν για τους εαυτούς τους αφηγήσεις μίας πιο πολιτισμένης χροιάς και ακόμη και σ αυτούς, η Κρήτη φαίνεται αυτόματα ένα μέρος διαφορετικό από την υπόλοιπη χώρα. Σημαντικό ρόλο για την αναμετάδοση των συγκεκριμένων στερεοτύπων που αφορούν την Κρήτη στην σύγχρονη εποχή παίζουν οι αναπαραστάσεις που δημιουργούνται μέσω πολύ δημοφιλών τηλεοπτικών σειρών και η γενικότερη κινηματογραφική, λογοτεχνική, καθώς ακόμα και η φωτογραφική τους αναπαράσταση, στην οποία θα εμβαθύνουμε στην συνέχεια. Τα στερεότυπα αυτά προέρχονται κυρίως μέσα από την αναμετάδοση παρελθοντικών παραδειγμάτων του φαινομένου. Σε αυτό, μπορεί να θεωρηθεί ότι συμβάλει και η τάση των κοινωνιών αυτών να παρουσιάζουν μία εξωραϊσμένη μορφή του παρελθόντος και της ιστορίας τους, φορτισμένη συνολικά με ένα θετικό πρόσημο παρά τα δυσάρεστα και μακάβρια αυτά συμβάντα που αποτελούν επίσης μέρος της ιστορίας τους (Τσαντηρόπουλος 2000).

2.1.Στερεοτυπικές μορφές εγκληματικής δραστηριότητας στην Κρήτη : Η νόμιμη και μη χρήση όπλων

Η συσχέτιση των Κρητικών με την κατοχή όπλων αποτελεί ένα μεγάλο μέρος της εικόνας που συνοδεύει την παραδοσιακή και σε έναν βαθμό βίαιη στερεοτυπική τους παρουσίαση. (βλ. Kalatzis 2020, σελίδα 63). Τα όπλα αποτελούν ένα μέρος της παράδοσης της περιοχής, είτε η χρήση τους είναι πρακτική (για παράδειγμα από κτηνοτρόφους για την διασφάλιση του κοπαδιού τους και της σωματικής τους ακεραιότητας), είτε όχι. Το μεγαλύτερο παράδειγμα της μη πρακτικής χρήσης όπλων το οποίο είναι ταυτισμένο με την παράδοση της Ελλάδας και ιδιαίτερα της Κρήτης αποτελούν οι λεγόμενες «μπαλωθιές». Οι μπαλωθιές αποτελούν ένα έθιμο διαδεδομένο σχεδόν σε όλη την έκταση της Κρήτης κυρίως όμως στο δυτικό μέρος της. Χαρακτηρίζεται από πυροβολισμό στον αέρα που πραγματοποιείται κατά την διάρκεια κοινωνικών εκδηλώσεων. Η φύση των εκδηλώσεων αυτών ποικίλει από γάμους, βαπτίσεις και γιορτές ως μέρους του γλεντιού (Δελημπαλταδάκη 2018). Παρόλα αυτά, στην σύγχρονη Κρήτη το έθιμο πλέον έχει αποκτήσει και έναν παραβατικό χαρακτήρα, καθώς συχνά τα άτομα τα οποία πυροβολούν δεν είναι οι νόμιμοι κάτοχοι των όπλων, αλλά άλλα άτομα ακόμη και νεαρής ηλικίας που δεν διαθέτουν άδεια χρήσης όπλου.

Το πρόβλημα της χρήσης όπλων από άτομα χωρίς άδεια έχει οδηγήσει αρκετές φορές σε ατυχήματα στα οποία υπήρχαν τραυματίες, αλλά αρκετές φορές ακόμα και νεκροί. Η χρήση όπλων από άτομα χωρίς άδεια είναι παράνομη στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα η νομοθεσία που σχετίζεται με την απόκτηση άδειας για κατοχή και χρήση όπλων είναι αυστηρή. Ειδικότερα, τα άτομα που έχουν την δυνατότητα να έχουν στην κατοχή τους όπλα είναι άτομα που δεν έχουν καταδικαστεί για κάποιο έγκλημα τα τελευταία πέντε χρόνια και είναι άνω των 18 ετών, ενώ είναι απαραίτητη πιστοποίηση της ψυχικής τους υγείας από ειδικό, ενώ παράλληλα ο νόμος αναφέρει και την ύπαρξη κυρώσεων για τους παραβάτες. (Kastanaki et al 2010).

2.2.Το εμπόριο όπλων στην Κρήτη και η παράνομη οπλοκατοχή

Πέρα από την χρήση όπλων με παραβατικό τρόπο, στην περιοχή της Κρήτης ένα συχνό φαινόμενο το οποίο θα μπορούσε κανείς να πει ότι τροφοδοτεί αυτό το στερεότυπο είναι το οργανωμένο εμπόριο όπλων. Ένας μεγάλος αριθμός από όπλα διοχετεύεται παράνομα στην Κρήτη, συνοδευόμενος από εκατομμύρια σφαίρες. Στην έρευνά της «Criminal ‘organizations’ in Greece and public policy: From non-real to hyper-real?», η Ε. Λαμπροπούλου μιλά αναλυτικά για εγκληματικές οργανώσεις γειτονικών Βαλκανικών χωρών και τις σχέσεις οι οποίες έχουν αναπτυχθεί μεταξύ αυτών και της Ελλάδας. Η Ελλάδα, και ιδιαίτερα η Κρήτη λόγω των ακριτικών συνόρων της αποτελούν δίαυλο για τις γειτονικές χώρες που εμπλέκονται με εμπόριο όπλων, καθώς και ναρκωτικών ουσιών. Παρόλο που η ίδια η Ελλάδα κατά το παρελθόν δεν έχει ιδιαίτερη ιστορία σχετική με δραστηριότητα εγκληματικών οργανώσεων, τα τελευταία χρόνια τα ποσοστά αυτού του είδους της δραστηριότητας φαίνεται πως έχουν στατιστικά αυξηθεί, πράγμα το οποίο η επιστήμονας αποδίδει στην παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος και στις κοινωνικοπολιτικές αλλαγές που έλαβαν χώρα στα Βαλκάνια. Τα όπλα για τα οποία μιλάμε αφού περάσουν από την Κρήτη, αναφέρεται πως διοχετεύονται παράνομα από χώρες «της Μέσης Ανατολής και της

Κεντρικής, καθώς επίσης και της Βορείου Ευρώπης», και πιο συγκεκριμένα χώρες όπως «Η Ιταλία, η Γερμανία, οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, η Τσέχικη Δημοκρατία, η Γαλλία, η Λιβύη και το Ισραήλ.». Το εμπόριο αυτό που πραγματοποιείται, υπάρχει υποψία πως συνδέεται με την αύξηση της οπλοκατοχής και της αγοράς όπλων τα τελευταία χρόνια στην Κρήτη, εξ' αιτίας του φόβου που η εγκληματική αυτή δραστηριότητα προκαλεί στους κατοίκους. Κύριο ρόλο στην αύξηση της εγκληματικής δραστηριότητας που σχετίζεται με την διακίνηση όπλων φαίνεται πως παίζουν τα τελευταία χρόνια και οι εγκληματικές οργανώσεις της Αλβανίας. Οι οργανώσεις αυτές, όπως συνέβαινε και με τις προαναφερόμενες χώρες, χρησιμοποιούν την Κρήτη για να μεταφέρουν παράνομα όπλα προς άλλες περιοχές. Η δραστηριότητα τους παρόλα αυτά δεν περιορίζεται μόνο στα όπλα, αλλά και σε άλλες παράνομες ουσίες, όπως θα δούμε παρακάτω.

Σχετικά με την κατοχή όπλων στην Κρήτη, μπορεί να παρατηρηθεί πως ένα αξιοσημείωτο ποσοστό από αυτά δεν είναι νόμιμα δηλωμένα, παρόλα αυτά όμως κατέχονται και χρησιμοποιούνται από τους κατοίκους. Η έρευνα «Suicide by Firearms on the Island of Crete» αναλύει στατιστικά περιστατικά αυτοκτονιών στην περιοχή της Κρήτης στα οποία έχει γίνει χρήση όπλων. Η μελέτη αυτή καλύπτει μία περίοδο εννέα ετών, από το 1999 έως και το 2007. Παρόλο που στην παρούσα εργασία δεν θα γίνει κάποια περαιτέρω αναφορά σε περιστατικά αυτοκτονιών, είναι σημαντικό να αναφερθούμε στα ευρήματα της έρευνας σχετικά με τα όπλα στην Κρήτη. Και εδώ γίνεται αναφορά στα μεγάλα ποσοστά όπλων τα οποία βρίσκονται στο νησί, πράγμα το οποίο όπως αναφέρεται, θα μπορούσε να εξηγηθεί μέσω του φαινομένου του εμπορίου όπλων των βαλκανικών χωρών για το οποίο έγινε λόγος προηγουμένως. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί πως τα μεγαλύτερα ποσοστά όπλων καταγράφονται σε ιδιωτικούς χώρους και σπίτια σε πολύ μεγαλύτερο ποσοστό απ' ότι σε οποιοδήποτε άλλο μέρος. Παρά το γεγονός ότι η διαδικασία απόκτησης άδειας κατοχής όπλου στην Ελλάδα είναι αυστηρή, παρατηρείται πως η καταγραφή των σπιτιών στα οποία υπάρχουν νόμιμα όπλα είναι δύσκολη καθώς δεν υπάρχει κάποιος τρόπος ελέγχου της έκτασης του φαινομένου της κατοχής όπλου όχι μόνο στην Κρήτη, αλλά και σε όλη την έκταση της Ελλάδας. Τα μη καταγεγραμμένα όπλα στην Ελλάδα λίγα χρόνια μετά το 2005 υπολογίζεται πως έφταναν το 1,5 εκατομμύριο, ενώ το πολύ μεγάλο ποσοστό των όπλων αυτών βρισκόταν στην Κρήτη. Το ποσοστό στο οποίο αναφερόμαστε είναι το 40% των μη καταχωρημένων όπλων της Ελλάδας. Η χρήση όπλων για μη πρακτικούς σκοπούς από τους Κρητικούς είναι κάτι που παρατηρείται επιπλέον στις ορεινές περιοχές, μέσα από τρύπες από σφαίρες που υπάρχουν στις πινακίδες των δρόμων. Η πρακτική αυτή κατακρίνεται αρνητικά από πολλούς ως «ανούσια εκδήλωση πολεμικότητας» (Kalantzis 2019). Η εικόνα αυτή των πινακίδων παρόλα αυτά δεν δημιουργεί την ίδια αντίδραση από τους τουρίστες, οι οποίοι, όπως αναφέρεται, φωτογραφίζουν τις πινακίδες και τις επιδεικνύουν μέσα από δημοσιεύσεις σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

2.3.1. Τα ναρκωτικά στην Κρήτη

Η παραγωγή και κατανάλωση χασίς από την δεκαετία του '70 και μετά έχει συνδεθεί με διάφορες ορεινές και σχετικά απομονωμένες περιοχές της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, οι κυριότερες περιοχές στις οποίες επικρατεί η εικόνα αυτή είναι τα χωριά της ορεινής

Πελλοποννήσου και της ορεινής Κρήτης αντίστοιχα (Lawrence 2010). Η κατανάλωση χασίς κατά την διάρκεια της δεκαετίας του '70 είχε αρχίσει να γίνεται δημοφιλής συνήθεια για τους νέους των αστικών περιοχών. Λίγες δεκαετίες όμως αργότερα, μπορεί να παρατηρηθεί πως η κατανάλωση, και επιπλέον η παραγωγή χασίς, έχει συσχετιστεί με χωριά και με άντρες βοσκούς. Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνά του «Miserable banditti: the pot-head outlaws of rural Greece» ο Christopher Lawrence συνδέει το φαινόμενο της καλλιέργειας χασίς με ένα άλλο, αρκετά δημοφιλές κατά το παρελθόν φαινόμενο στα βουνά της Κρήτης: την κλοπή προβάτων. Οι παλαιότερες κτηνοτροφικές κοινότητες της Κρήτης έχουν περιγραφεί από παλαιότερους μελετητές ως μία κατηγορία κοινοτήτων που χαρακτηρίζεται από αξίες, και πιο συγκεκριμένα, την αξία της τιμής. Οι κτηνοτρόφοι των προπολεμικών αυτών κοινοτήτων ήταν άνδρες οι οποίοι έμεναν σε επικίνδυνες περιοχές και η διαφύλαξη των ζώων τους ήταν κάτι που είχε προτεραιότητα στις ζωές τους. Η 'άγρια' οπτική της καθημερινής τους ζωής που παρουσίαζαν ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την επιβίωση και την τιμή που η οπτική αυτή τους παρείχε. Η κλοπή προβάτων ως φαινόμενο συνέβαινε μεταξύ δύο διαφορετικών κτηνοτρόφων, οι οποίοι ουσιαστικά έκλεβαν πρόβατα από το κοπάδι του ενός και του άλλου., προσπαθώντας να διατηρήσουν την εικόνα τους και το στάτους τους (Herzfeld 2012) Στην σύγχρονη πραγματικότητα, η κλοπή προβάτων έχει ασθενήσει ως φαινόμενο. Παρόλα αυτά, η επικινδυνότητα αυτή της ορεινής ζωής και της διατήρησης ενός στάτους έχει αντικατασταθεί με την καλλιέργεια χασίς. Λόγω της γεωγραφίας των περιοχών στις οποίες γίνεται αναφορά, η αστυνόμευση είναι περιορισμένη, αλλά όχι ανύπαρκτη. Στο κείμενο αναφέρονται παραδείγματα περιπτώσεων όπου η αστυνομία προσπάθησε να παρέμβει στην δραστηριότητα τέτοιων κοινοτήτων, αλλά αντιμετώπισε δυσκολίες. Με τον τρόπο αυτό η παραγωγή και κατανάλωση χασίς έχει συνδεθεί με την ζωή στις περιοχές αυτές. Παρόλα αυτά, ένα σημαντικό ποσοστό των καλλιεργειών προορίζεται και για εμπορική χρήση.

2.3.2. Το εμπόριο ναρκωτικών στην Κρήτη

Όπως προαναφέρθηκε, ένα μεγάλο ποσοστό χασίς που παράγεται στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας προορίζεται για εμπορική χρήση, σε αστικές κατά κύριο λόγο περιοχές. Εκτός από την εγχώρια όμως διακίνηση, σημαντικό είναι να γίνει αναφορά και στο –εκτός των συνόρων- εμπόριο. Αντίστοιχα με το προαναφερόμενο εμπόριο όπλων από τις γειτονικές βαλκανικές χώρες, η Κρήτη αποτελεί δίαυλο και την δραστηριότητα οργανώσεων που δραστηριοποιείται στον χώρο της διακίνησης ναρκωτικών. (Lambropoulou 2003). Οι χώρες για τις οποίες γίνεται λόγος είναι οι ίδιες που αναφέρθηκαν πριν, ενώ επιπρόσθετα, η Έφη Λαμπροπούλου κάνει αναφορά και στην γειτνίαση της Ελλάδας με την Αλβανία, η οποία μαζί με το Κόσσοβο και τα Σκόπια αποτελούν χώρες γνωστές για την εμπλοκή τους στην διακίνηση ναρκωτικών και όπλων. Πιο συγκεκριμένα, «στα Σκόπια και την Αλβανία έχουν εντοπιστεί εργαστήρια που παράγουν ηρωίνη, βαρβιτουρικά και αμφεταμίνες». Ταυτόχρονα, από την Αλβανία αναφέρεται πως γίνεται και μεταφορά χασίς. Οι εγκληματικές οργανώσεις των χωρών αυτών εκμεταλλεύονται τα σύνορα της Ελλάδας, συμπεριλαμβανομένου και της Κρήτης, για να διακινήσουν τις παραπάνω ουσίες, αλλά και για να ξεπλύνουν βρώμικο χρήμα.

3.0. Τα στερεότυπα και η σχέση τους με την ιδέα των τουριστών για τον τόπο

Η στερεοτυπική συσχέτιση της Κρήτης με μία εικόνα ενός βίαιου και αναρχικού τόπου είναι εμφανής και μέσα από τις προσδοκίες των τουριστών κατά την άφιξη τους στο νησί. Στη έρευνα το στην περιοχή των Σφακιών, ο Κωνσταντίνος Καλαντζής συνομιλώντας με ντόπιους αναφέρεται και στο θέμα των τουριστών στον τόπο. (Kalantzis 2020). Ο συνομιλητής του, φέρνοντας παραδείγματα από πράγματα που έχει ακούσει τουρίστες να λένε όταν φτάνουν στα Σφακιά αποκαλύπτει στοιχεία για την εικόνα που αυτοί είχαν για τον τόπο πριν τον επισκεφτούν. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρονται παραδείγματα τουριστών οι οποίοι εκφράζουν την δυσαρέσκειά τους λέγοντας «Πού είναι τα παραδοσιακά σας ρούχα; Που είναι τα όπλα σας;» (σελίδα 63). Παρόλο που τα παραδείγματα αυτά είναι σύγχρονα, προδίδουν την προσδοκία των τουριστών, ακόμα και των Ελλήνων, να δουν έναν τόπο του δεν συμβαδίζει με την εποχή στην οποία ζουν και αντίθετα, έχει μείνει πολλές δεκαετίες – ίσως και αιώνες - πίσω. Οι προσδοκίες τους αυτές έρχονται σε αντιδιαστολή με το τοπίο το οποίο αντικρίζουν το οποίο δεν αποτελείται αποκλειστικά από παλιά, πέτρινα, παραδοσιακά κτήρια , πλατείες που λειτουργούν ως κέντρο συγκεντρώσεων, κατοίκους ντυμένους με παραδοσιακές στολές και όπλα. Όλο αυτό το φαντασιακό που προβάλλεται από τα σχόλια των τουριστών δημιουργεί ανάμεικτες αντιδράσεις στους ντόπιους, καθώς έρχεται σε σύγκρουση με την ίδια την επιθυμία των σφακιανών να παραμείνουν παραδοσιακοί. Παρόλο που διατηρούν την παραδοσιακότητα τους σε έναν βαθμό και με συγκεκριμένους τρόπους, οι τουρίστες περιμένουν με την άφιξή τους να αντικρίσουν μία άλλη εκδοχή της παραδοσιακότητας που να ταιριάζει σε ένα συγκεκριμένο και εν μέρει τηλεοπτικά ορισμένο στερεότυπο.

3.1. Οι προσδοκίες των τουριστών: το παράδειγμα των Σφακιών

Στην ίδια έρευνά του, ο Κωνσταντίνος Καλαντζής αναφέρει πως «η φιλοξενία των Σφακιανών και άλλες τοπικές παραστατικές χειρονομίες τροφοδοτούν την επιθυμητή αίσθηση αγροτικότητας του χωριού και βρίσκονται επομένως σε διάλογο με τις προσδοκίες των τουριστών.» (Kalantzis 2020). Ποιες όμως είναι οι προσδοκίες αυτές που έχουν οι τουρίστες στην πραγματικότητα; Όπως αναφέρεται, οι τουρίστες έχουν συνδέσει την περιοχή των Σφακιών με μία εγγενή χροιά κινδύνου. Πέρα από την γεωγραφία της περιοχής που χαρακτηρίζεται από απρόσιτα και επικίνδυνα βουνά και τις ταμπέλες που είναι γεμάτες τρύπες από σφαίρες από πυροβολισμούς που λαμβάνουν χώρα σε διάφορες τοπικές γιορτές, γίνεται επίσης λόγος και για τις βεντέτες των ντόπιων. Θα μπορούσε κανείς να πει πως οι τουρίστες αποφασίζουν να επισκεφτούν τα Σφακιά με μία δόση φόβου για τους κατοίκους τους και μία μικρή προϋπάρχουσα αίσθηση ερεθιστικού κινδύνου. Η αίσθηση αυτή του κινδύνου επιβεβαιώνεται και από την έρευνα την ίδια, καθώς όπως αναφέρεται οι τουρίστες προσπαθούν να ενταχθούν στις τοπικές δραστηριότητες με σκοπό να εντείνουν την αίσθηση αυτή. Παρόλο που οι προαναφερόμενες δραστηριότητες είναι μέρη της απλής καθημερινής ζωής των ντόπιων, όπως για παράδειγμα να καθίσουν μαζί τους στο καφενείο όπου αυτοί συχνάζουν, χωρίς αυτό να προϋποθέτει κάποια ιδιαίτερη αλληλεπίδραση μαζί τους, η ιδέα του να πλησιάσουν τους ντόπιους και να ενταχθούν σε ένα δικό τους πλαίσιο προκαλεί την ίδια αίσθηση κινδύνου, παρόλο που η δημιουργία αλληλεπιδράσεων και σχέσεων με τους ντόπιους είναι κατά βάθος επιθυμητή. Επιπλέον, από την στιγμή που δεν τους συμβαίνει

τίποτα κατά την παραμονή τους στην περιοχή, οι τουρίστες αποκτούν την επιθυμητή αίσθηση της ‘‘επιβίωσης’’ της παραμονής τους εκεί.

Από την άλλη, η ιδέα των τουριστών δεν είναι αποκλειστικά συσχετισμένη με την αίσθηση του κινδύνου. Συχνά η ιδέα αυτή συνδέεται, ή και χαρακτηρίζεται αποκλειστικά από μία δόση κωμικού στοιχείου. Οι τουρίστες γνωρίζουν πώς η συγκεκριμένη ιδέα της παράδοσης (ακόμα και των βίαιων και αναρχικών στοιχείων της που δείχνουν να τους ‘‘ντριγκάρουν’’ περισσότερο) προκύπτουν. Αυτό οδηγεί συχνά σε κωμικά σχόλια και ωθεί τους τουρίστες στο να βιώσουν την παραμονή τους στα Σφακιά με έναν πιο περιπαικτικό τρόπο. Την κωμική αυτή χροιά της εμπειρίας τους την εμπλουτίζουν συν τοις άλλοις και οι ντόπιοι.

3.2.Οι ντόπιοι και η στάση τους απέναντι στις προσδοκίες των τουριστών

Στην ίδια έρευνα γίνεται λόγος για τον διάλογο αυτό μεταξύ των προσδοκιών των τουριστών και την αντιμετώπιση τους από τους ντόπιους. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται πως η παραστατική συμπεριφορά των ντόπιων προς τους τουρίστες της περιοχής αποτελεί καθημερινό στοιχείο (Kalantzis 2020). Μέσα από την συνήθεια τους να εντάσσουν τους επισκέπτες σε γιορτές και τραπέζια και να τους κερνάνε ρακί, καθίσταται εμφανής η γνώση των κατοίκων για τις προσδοκίες των τουριστών. Οι ίδιοι γνωρίζουν πως η φιλοξενία που προσφέρουν τροφοδοτεί την ιδέα των τουριστών για τον τόπο στον οποίο βρίσκονται και κάνει εμφανή και την δική της θέληση να ενσωματωθούν με την ιδέα αυτή. Γίνεται επιπλέον λόγος και για τις τοπικές γιορτές, κατά την διάρκεια των οποίων οι ντόπιοι συχνά πυροβολούν έχοντας, εν μέρει στόχο να ‘‘σοκάρουν’’ τους επισκέπτες. Μέσα από την συγκεκριμένη κίνηση γίνεται εμφανής, όχι μόνο η γνώση των προσδοκιών των τουριστών για την συμπεριφορά τους, αλλά και μία επιπλέον διάθεση να ενεργήσουν χιουμοριστικά απέναντι τους. Παρατηρείται έτσι μία αμφίδρομη σχέση που χαρακτηρίζεται από την γνώση στερεοτύπων, διάθεση για ενσωμάτωση σε αυτά, καθώς επιπλέον και μία αμοιβαία προσθήκη κωμικής χροιάς σε αυτά.

4.0.Συσχέτιση αναπαραστάσεων και στερεοτύπων: Οι αναπαραστάσεις της Κρήτης

Σε παλαιότερα αλλά και πιο σύγχρονα έργα που αφορούν την Κρήτη, μπορεί να παρατηρηθεί πως κατά κύριο λόγο οι αναπαραστάσεις διεξάγονται με τρόπο που αντιπροσωπεύει κατά κύριο λόγο μία παλαιότερη εικόνα του νησιού και της νοοτροπίας των κατοίκων. Η τάση αυτή για το συγκεκριμένο είδος αναπαράστασης μπορεί να εξηγηθεί από το γενικότερο φαινόμενο της ρομαντικοποίησης του παρελθόντος και της συνήθειας των ατόμων να κοιτάζουν πίσω σε αυτό με περισσότερο ενδιαφέρον αλλά και νοσταλγία. Οι αναπαραστάσεις στην φωτογραφία, τον κινηματογράφο, την τηλεόραση και την φωτογραφία συχνά δεν αποτελούν εξαίρεση στο γενικότερο αυτό πλαίσιο. Από λογοτεχνικά έργα των προηγούμενων αιώνων, όπως το παγκοσμίως αναγνωρισμένο έργο του Νίκου Καζαντζάκη, μέχρι και τηλεοπτικές σειρές που εξακολουθούν ακόμα να γυρίζονται και να προβάλλονται στην Ελληνική τηλεόραση δεν φαίνεται να λείπει η πιο στερεοτυπικά βίαιη και χτισμένη γύρω από την τιμή αναπαράσταση της Κρήτης και της τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, ακόμα και στις σύγχρονες αναπαραστάσεις, οι Κρητικοί παρουσιάζονται ακόμη και εμφανισιακά με μία νοσταλγία του παρελθόντος, διότι οι παραδοσιακές στολές, οι ιδιωματοισμοί και η νοοτροπία του παρελθόντος παίζουν χαρακτηριστικό ρόλο και θα μπορούσε να θεωρηθεί πως λόγω αυτού δέχονται μεγαλύτερη αναγνώριση και προβολή. Παρακάτω πρόκειται να αναφερθούν αναλυτικότερα παραδείγματα τέτοιων έργων και να αναλυθεί η συμβολή τους στην διατήρηση της συγκεκριμένης στερεοτυπικής παραδοσιακής εικόνας που συχνά διακατέχεται από βίαια και εγκληματικά στοιχεία η οποία αναλύεται στην παρούσα εργασία.

4.1.Τηλεόραση, λογοτεχνία και κινηματογράφος

Όπως προαναφέρθηκε, το μεγαλύτερο μέρος των αναπαραστάσεων της Κρήτης που εκπροσωπούν το νησί σε πανελλαδικό, αλλά ακόμα και παγκόσμιο επίπεδο μέσω της αναγνώρισης και της δημοτικότητάς τους χαρακτηρίζονται από στοιχεία που προβάλλουν μία εικόνα του παρελθόντος, δίχως να υπάρχει έλλειψη ενός βίαιου στοιχείου. Τα στοιχεία σχετικά με την βία παρουσιάζονται συνήθως σε σοβαρό τόνο, αλλά και η έλλειψη περιπτώσεων όπου τα στοιχεία αυτά προβάλλονται με κωμική χροιά δεν λείπει.

Αρχικά, όταν αναφέρεται κανείς στην εικόνα της Κρήτης που αποτελεί την εκπροσώπηση της σε παγκόσμιο βαθμό, δεν λείπει η συσχέτιση με το έργο του Νίκου Καζαντζάκη. Η διεθνής αναγνώριση του Έλληνα συγγραφέα σε συνδυασμό με την καταγωγή του και τις αναφορές στην Κρήτη στο έργο του αποτελούν την αιτία γι' αυτό. Ειδικότερα, το έργο του Νίκου Καζαντζάκη «Ο Καπετάν Μιχάλης» αναφέρεται αποκλειστικά στην Κρήτη κατά την περίοδο της κρητικής επανάστασης ενάντια των Τούρκων. Ο βασικός ήρωας της ιστορίας, ο Καπετάν Μιχάλης είναι ένας άνδρας που κατοικεί στην περιοχή του Μεγάλου Κάστρου της Κρήτης. Διακατέχεται από ανδρεία, τιμή και γενναιότητα τόσο μεγάλη, που εν τέλει, αφού ξεκίνησαν οι έντονες μάχες εναντίων των Τούρκων στην περιοχή, δεν διστάζει να δώσει μέχρι και την ζωή του στο όνομα της ελευθερίας της Κρήτης. Στην διάρκεια της ιστορίας δεν λείπουν οι εκδικητικοί θάνατοι μεταξύ χαρακτήρων. Ακόμη και ο ίδιος ο Καπετάν Μιχάλης παρουσιάζεται να θέλει να διαπράξει βεντέτα, δολοφονώντας τον Τούρκο φονιά του αδερφού του, παρόλο που εν τέλει αποφασίζει να μην το κάνει διότι ο άντρας που ήθελε να σκοτώσει ήταν τραυματισμένος και θεώρησε πως ήταν ηθικό να τον σκοτώσει ακόμη. Οι συνεχόμενοι

εκδικητικοί αυτοί φόντοι ήταν εν τέλει και ο λόγος που στην ιστορία ξεκίνησαν οι μάχες μεταξύ των Κρητικών και των Τούρκων. Παρόλο που το μυθιστόρημα αυτό του Νίκου Καζαντζάκη κυκλοφόρησε για πρώτη φορά το 1953, δέχεται ακόμα μεγάλη αναγνώριση καθώς πλέον έχει μεταφραστεί συνολικά σε 28 γλώσσες, ενώ το 2023 κυκλοφόρησε και ομώνυμη ταινία ελληνικής παραγωγής βασισμένη στην ιστορία που το βιβλίο αφηγείται.

Συνεχίζοντας στον τομέα των μυθιστορημάτων, το βιβλίο του Σπύρου Πετρουλάκη «Σασμός» που κυκλοφόρησε το 2019 δεν αποτελεί εξαίρεση από την απεικόνιση της κρητικής κοινωνίας να διακατέχεται από το φαινόμενο της βεντέτας. Το μυθιστόρημα γνώρισε ακόμα μεγαλύτερη αναγνώριση τα τελευταία χρόνια, καθώς το 2021 κυκλοφόρησε στην Ελλάδα η δραματική τηλεοπτική σειρά «Σασμός», η οποία είναι βασισμένη σε αυτό. Η δημοτικότητα της σειράς είναι αρκετά μεγάλη, και σχετικά με την παρουσίαση των χαρακτήρων, αυτή είναι σοβαρή ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν οι φορεσιές των ηθοποιών στην διατήρηση της εικόνας της παλιάς Κρήτης. Εκτός από τις ‘βαριές’ και δραματικές αφηγήσεις γύρω από το φαινόμενο, υπάρχουν και αναπαραστάσεις που φέρουν το στοιχείο αυτό με πιο ανάλαφρο τόνο. Στην Ελλάδα, οι ελληνικές ταινίες παραγωγής του προηγούμενου αιώνα προβάλλονται συστηματικά στην τηλεόραση ακόμη και σήμερα. Το φαινόμενο της βεντέτας παρουσιάζεται σε μερικές από αυτές οι οποίες είναι αρκετά γνωστές, όπως για παράδειγμα οι ταινίες «Μακρυκωσταίοι και Κοντογιώργηδες» του 1960 και «η νεράιδα και το παλληκάρι» του 1969. Το κωμικό στοιχείο, όπως επίσης και το αίσιο τέλος χαρακτηρίζει και τις δύο ταινίες, αλλά μόνο η δεύτερη διαδραματίζεται στην Κρήτη. Η υπόθεση της ταινίας αφορά το ρομάντζο που εξελίσσεται μεταξύ του Μανούσου και της Κατερινώς, οι οποίοι είναι παιδιά δύο διαφορετικών οικογενειών που μισούν η μία την άλλη. Ο λόγος που υπάρχει αυτό το μίσος σχετίζεται με τους θανάτους «των προπάππων των προπάππων των παππούδων» τους οι οποίοι είχαν αλληλοσκοτωθεί αιώνες πριν, ενώ και οι ίδιες οι οικογένειες παρουσιάζονται χιουμοριστικά, όντας αβέβαιες για το πώς διαδραματίστηκε το συμβάν και ποιος το προκάλεσε (βλ. Kalantzis 2019, κεφάλαιο 2). Το μίσος τους που βασίστηκε σε αυτούς τους θανάτους έχει ουσιαστικά χωρίσει το χωριό στα δύο, και οι τοπικές αρχές και ο παπάς του χωριού προσπαθούν να τους συμφιλιώσουν. Από την ταινία δεν λείπει επιπλέον η χρήση όπλων από τους χαρακτήρες, οι παραδοσιακές φορεσιές από πολλούς από αυτούς, τα γλέντια με παραδοσιακή μουσική και η αναπαράσταση παλαιότερων εθίμων, όπως ο θεσμός της προίκας και του προξενιού που δίνουν μία παραδοσιακή, από άλλη εποχή, εικόνα για την Κρήτη.

4.2.Φωτογραφικές αναπαραστάσεις

Η παραδοσιακή εικόνα της Κρήτης είναι κάτι που μπορεί να παρουσιαστεί και μεταφορικά, καθώς και κυριολεκτικά. Οι φωτογραφικές αναπαραστάσεις που χαρακτηρίζουν την Κρήτη εδώ και πολλές δεκαετίες δεν παύουν να έχουν τα ίδια στοιχεία που προαναφέρθηκαν. Παραδοσιακές στολές, βουνά, γέρους άνδρες με λευκά μουστάκια οι οποίοι κάθονται σε καφενεία αποτελούν βασικά στοιχεία των φωτογραφικών απεικονίσεων της κτητικής κοινωνίας. Οι φωτογραφικές αυτές απεικονίσεις στις οποίες γίνεται αναφορά αποτελούν και προϊόντα επιστημονικών ερευνών που αφορούσαν την Κρήτη κατά το παρελθόν, αλλά και τουριστικά προϊόντα του σήμερα, όπως καρτ ποστάλ. Στο έργο του «Picturing the

Imaginable: Fantasy, Photography and Displacement in the Highland Cretan “Village”» ο Κωνσταντίνος Καλαντζής αναφέρει χαρακτηριστικά περιπτώσεις στις οποίες οι φωτογραφικές απεικονίσεις των Κρητικών παράγονται από άλλους, οι οποίοι είτε βάζοντας τα υποκείμενα της φωτογραφίας να ποζάρουν με συγκεκριμένο τρόπο (ή ακόμη και σε συγκεκριμένο μέρος), είτε επιλέγοντας να επεξεργαστούν την εικόνα, προβάλλουν μία ιδεατή πραγματικότητα. Ειδικότερα, στο έργο γίνεται λόγος για μία καρτ ποστάλ που ο ίδιος ο ερευνητής αγόρασε στο νησί. Η εικόνα δείχνει δύο παρέες ανδρών να κάθονται στα εξωτερικά τραπέζια ενός καφενείου: οι τρεις δεξιά της πόρτας και οι άλλοι δύο αριστερά. Το κτήριο που στεγάζει το καφενείο φαίνεται σχετικά παλιό, με τσίγκινη στέγη και φυλλωσιές. Οι εικονιζόμενοι άνδρες είναι όλοι σχετικά μεγάλης ηλικίας και φορούν σκουρόχρωμα ρούχα, ενώ οι δύο που βρίσκονται δεξιά της πόρτας φορούν παραδοσιακά μαντήλια στο κεφάλι και έχουν ξύλινες μαγκούρες. Μετά από έρευνα που πραγματοποίησε για την προέλευση της φωτογραφίας, ο Κ. Καλαντζής ανακάλυψε μετά από διάλογό του με μερικούς ντόπιους πως η φωτογραφία ήταν επεξεργασμένη, και πως οι πέντε άντρες που αυτή απεικονίζει δεν βρισκόντουσαν στον ίδιο χώρο ταυτόχρονα. Οι ντόπιοι γέλασαν βλέποντας την φωτογραφία και αποκάλυψαν πως ορισμένοι από τους άντρες κατάγονται από κάποια άλλη περιοχή της Κρήτης και επιπλέον, πως δεν θα μπορούσαν ρεαλιστικά να συνυπάρξουν διότι «προσωπικές διαφορές μεταξύ του δεν θα το επέτρεπαν.» (Kalantzis 2020). Παρόλα αυτά, η φωτογραφία κυκλοφορούσε ως τουριστικό προϊόν στην Κρήτη. Επιπλέον, στο έργο του «Tradition in the Frame.», Ο Κωνσταντίνος Καλαντζής αναφέρεται σε διαφορετικά παραδείγματα φωτογραφιών που τραβήχτηκαν από –μη Έλληνες/ μη ντόπιους- επισκέπτες του νησιού, είτε τουρίστες είτε φωτογράφους. Οι φωτογραφίες αυτές φαίνεται πως έχουν εκτεθεί σε ιδιωτικούς χώρους των ντόπιων, ως μορφή φωτογραφική αντιπροσώπευσης ενός γνωστού ή οικογενειακού προσώπου. Από ταβέρνες μέχρι σπίτια, οι φωτογραφίες που τραβήχτηκαν από τους ‘ξένους’ κοσμούν τους τοίχους των ντόπιων και τους θυμίζουν τα οικεία τους πρόσωπα. Η γενικότερη έλλειψη φωτογραφικού υλικού που να έχει παραχθεί από τους ντόπιους είναι κάτι που επίσης αναφέρεται στο κείμενο. Η έλλειψη εικόνων που οι ίδιοι οι κάτοικοι παρήγαγαν, χωρίς να θέλουν να προβάλλουν κάποια εικόνα σε κάποιον ξένο, αλλά απλά στα πλαίσια της κοινωνίας, αφήνει μια ελευθερία στον ‘ξένο’ για να αναπαραστήσει τον τόπο με τρόπο που ενδεχομένως εκείνος θέλει. Η έλλειψη παραγωγής φωτογραφικού έργου από τους ντόπιους κατά τις προηγούμενες δεκαετίες αποτελεί επίσης και μία έλλειψη ρεαλιστικής απεικόνισης, η οποία θα μπορούσε να έρθει σε σύγκρουση με την εικόνα που ο ‘ξένος’ δημιουργεί.

5.0. Συμπεράσματα

Μέσα από την ανάλυση των παραπάνω μορφών εγκληματικής δραστηριότητας που είναι στερεοτυπικά συνδεδεμένες με την περιοχή της Κρήτης, μπορεί κανείς να καταλάβει τον τρόπο που τα στερεότυπα αυτά δημιουργήθηκαν. Η δημιουργία αρνητικών στερεοτύπων για τον χαρακτηρισμό λαών ή και πολιτισμών είναι κάτι που συμβαίνει εδώ και αιώνες και αποτελεί μέρος της ιστορίας. Αντίστοιχα, τα στερεότυπα που προσδίδουν μία πιο βίαιη, αναρχική και οπισθοδρομική χροιά στον χαρακτηρισμό της Κρήτης δεν απουσιάζουν, και την συνδέουν με μορφές εγκληματικής δραστηριότητας. Οι μορφές εγκληματικής δραστηριότητας που αναλύονται επηρεάζουν μέχρι και σήμερα την δομή της κρητικής κοινωνίας, αλλά και τις αλληλεπιδράσεις των ντόπιων με επισκέπτες του τόπου, μέσω της εικόνας που αυτοί έχουν δημιουργήσει για την περιοχή και τις προσδοκίες τους για την εμπειρία της διαμονής τους σε αυτή. Σημαντικό ρόλο στην δημιουργία αυτής της εικόνας παίζουν και οι αναπαραστάσεις της Κρήτης στην λογοτεχνία, τον κινηματογράφο, την τηλεόραση, καθώς επίσης και την λογοτεχνία. Η περαιτέρω ανάλυση των αναπαραστάσεων που συγκλίνουν περισσότερο σε μία παλαιότερη –και ενδεχομένως όχι εξίσου αντιπροσωπευτική- εικόνα της Κρήτης, μας οδηγεί στο να καταλάβουμε τον λόγο που τα στερεότυπα αυτά εξακολουθούν να χαρακτηρίζουν ακόμη και σήμερα τον τόπο, ενώ ορισμένες από τις μορφές εγκληματικής δραστηριότητας που συνδέονται με αυτόν (όπως η βεντέτα) έχουν πάψει να λαμβάνουν χώρα στην περιοχή. Άλλα υπαρκτά –και άλλα όχι τόσο, αλλά βασισμένα σε παρελθοντικά γεγονότα-, τα στερεότυπα που οδηγούν την Κρήτη στο να χαρακτηρίζεται ως ένα μέρος βίαιο, αναρχικό και διαφορετικό από την υπόλοιπη Ελλάδα, υπήρχαν, υπάρχουν και θα συνεχίσουν να υπάρχουν ως αντανάκλαση μίας παλαιότερης μορφής της κρητικής κοινωνίας. Ερχόμενοι όμως αντιμέτωποι με την αντανάκλαση αυτή, οφείλουμε να λάβουμε υπόψη μας πως όσα ίσχυαν κατά το παρελθόν δεν είναι απαραίτητο ότι ισχύουν ακόμα, ακόμη και σε κοινωνίες που χαρακτηρίζονται από την πίστη τους στην παράδοση, όπως αυτή της Κρήτης.

6.0.Βιβλιογραφία.

Δελημπαλαδάκη, Σταυρούλα. “Το έθιμο της Μπαλωθιάς στην Κρήτη: παράδοση ή παράνομη οπλοχρησία; Η ψυχολογική ερμηνεία του φαινομένου.” *Ε.Σ.Τ.Ι.Α.*, 2018
<https://estiakritis.gr/2018/05/16/to-ethimo-ths-mpalothias-stin-kriti/>

Τσαντηρόπουλος, Αριστείδης. “Η Βεντέτα στην ορεινή Κεντρική Κρήτη: Οικογενειακές συγκρούσεις και κοινωνική οργάνωση.” Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 2000.
<http://hdl.handle.net/11610/10945>

Cardwell, Mike. *The Dictionary of Psychology*. Chicago: Fitzroy Dearborn Publishers, 1999.

Chikovani, Ana. “Blood feud and religious (in)tolerance in selected works of Modern Greek and Georgian Literature (Nikos Kazandzakis – Vazha Pshavela, typological parallels).” In *Proceedings of the Conference Modern Greek Studies in Georgia – 3*, edited by Maka Kamushadze, 78-90. Tbilisi: ლოგონი, 2019.
<https://dspace.tsu.ge/handle/123456789/784>.

Chock, Phyllis Pease. “The Irony of Stereotypes: Toward an Anthropology of Ethnicity”. *Cultural Anthropology* 2, no. 3 (1987): 347–368. <https://doi.org/10.1525/can.1987.2.3.02a00050>

Herzfeld, Michael. *Η ποιητική του ανδρισμού*. Ελλάδα: Αλεξάνδρεια, 2012.

Kalantzis, Konstantinos. *Tradition in the frame*. Indiana: Indiana University Press, 2019.
<https://doi.org/10.2307/j.ctvpb3z6m>

Kalantzis, Konstantinos. “Picturing the imaginable: fantasy, photography, and displacement in the highland Cretan ‘Village’.” *Journal of Modern Greek Studies* 38, no.1 (2020): 59-83.
<https://doi.org/10.1353/mgs.2020.0004>

Kastanaki, Anastasia E. et al. "Suicide by Firearms on the Island of Crete." *Crisis* 31, no.1 (2010): 43-52. <https://doi.org/10.1027/0227-5910/a000006>

Lambropoulou Effi. “Criminal ‘organisations’ in Greece and public policy: from non-real to hyper-real?” *International Journal of the Sociology of Law* 31, no.1 (2003): 69-87.
[https://doi.org/10.1016/s0194-6595\(03\)00002-9](https://doi.org/10.1016/s0194-6595(03)00002-9)

Lawrence, Christopher M. “Miserable banditti: the pot-head outlaws of rural Greece.” *Dialectical Anthropology* 35, no.1 (2010): 33-47. <https://doi.org/10.1007/s10624-010-9200-z>

Mcdonald, Maryon. “The Construction of Difference: an anthropological approach to stereotypes.” In *Inside European Identities*, 219-236. England:Routledge, 1993.
<https://doi.org/10.4324/9781003135050-10>

Said, Edward D. *Οριενταλισμός*. Αθήνα: Νεφέλη, 1996.

Tsantiropoulos, Aris. “Collective Memory and Blood Feud: The Case of Mountainous Crete.” *SOLOON Crimes and Misdemeanours* 2, no.1 (2008): 60-80.
<http://hdl.handle.net/10026.1/8832>